

Nr 36.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående rätt till återköp av varor för statens reservförråd m. m.; given Stockholms slott den 29 september 1939.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 29 september 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för handelsdepartementet anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss:

I enlighet med Kungl. Maj:ts, av riksdagen bifallna förslag har såsom en beredskapsåtgärd under de sista tre åren verkställts statlig upphandling i utlandet för mycket betydande belopp. Utgifterna ha enligt av riksdagen lämnade bemyndiganden bestritts genom i särskild form lämnade förskott från riksgäldskontoret. Den valda finansieringsformen har haft syftet att bereda riksbanken ökade möjligheter att genom operationer i kapitalmarknaden öva inflytande på ränteutvecklingen och samtidigt låta valutaservan komma till en nationalekonomiskt värdefull användning. Förskotten ha sedermera täckts genom att kapitalinvesteringsanslag, motsvarande totalbeloppen av ifrågavarande utgifter, anvisats under fonden för förslag till statsverket å nästföljande års riksstat.

I proposition nr 318 till 1937 års riksdag, vari den penningpolitiska motiveringen för ifrågavarande finansieringsform framlades, har Kungl. Maj:t hemställt om riksdagens bemyndigande för riksgäldskontoret att förskottsvis, genom överlämnande av statsskuldbervis med form och förfallotid bestämda i samråd med riksbanken, ställa medel till förfogande för den myndighet, åt vilken kunde komma att uppdragas att enligt fastställda direktiv verkställa inköp för statens räkning från utlandet att av myndigheten användas för förvärv från riksbanken av för myndighetens verksamhet erforderliga belopp i guld och valutor intill ett värde efter dagskurs av högst 100 miljoner kronor. Liknande bemyndiganden ha av Kungl. Maj:t föreslagits dels i proposition nr 308 till 1938 års riksdag beträffande ett ytterligare belopp av 100 miljoner kronor, dels ock i proposition nr 59 till 1939 års lagtima riksdag, därvid bemyndigandet emellertid avsåg de medel, som intill utgången av budgetåret 1939/40 erfordrades för av riksdagen medgiven upphandling. Någon siffermässig begränsning av sagda fullmakt för riksgäldskontoret föreslogs sålunda icke vid sistnämnda tillfälle, utan den erforderliga begränsningen ansågs vunnin genom riksdagens beslut angående den omfattning, vari inköp finge verkställas. Vid förslaget framläggande anförde jag såsom föredragande departementschef vidare, att frågan om eventuell förnyelse av fullmakten torde få anmälas för riksdagen i samband med att medel äskades för täckande av utgifter finansierade genom förskott.

Dessa förslag ha samtliga vunnit riksdagens bifall (skrivelserna nr 328/1937, 309/1938 och 123/1939).

I anslutning till nämnda bemyndiganden har Kungl. Maj:t i propositionerna nr 323/1937, 311/1938, 54/1939 och 288/1939 hemställt, att riksdagen måtte medgiva att upphandling och upplagring av varor finge verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollen till sagda propositioner angivna riktlinjer till ett belopp av vardera gången 70 miljoner kronor, eller sammanlagt 280 miljoner kronor. I nyssnämnda propositioner har Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen dels att för budgetåren 1937/38, 1938/39 och 1939/40 till *Statlig lagerhållning m. m.* under tionde huvudtiteln anvisa förslagsanslag av respektive 2,000,000, 1,930,000 och $(3,000,000 + 1,200,000 =)$ 4,200,000 kronor, dels ock att för budgetåren 1938/39 och 1939/40 till *Vissa omkostnader för statlig lagerhållning* å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa reservationsanslag av respektive 4,000,000 och $(6,000,000 + 3,500,000 =)$ 9,500,000 kronor. Å förslag till tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1938/39 har under samma rubrik å kapitalbudgeten äskats ytterligare 5,000,000 kronor. De å driftbudgeten äskade anslagen avse sådana kostnader, som beräknas icke bli täckta av varupriset vid försäljningen av de lagrade varorna. Hit hänföres administrationskostnader, lagerhyror samt kostnader för vård och omsättning. De till kapitalbudgeten hänfödda anslagen avse däremot sådana utgifter, som kunna antagas medföra en stegring av de lagrade varornas försäljningsvärde, och omfatta transportkostnader inom landet, tullar och acciser m. m.

Kungl. Maj:ts förenämnda förslag ha av riksdagen oförändrade bifallits (skrivelserna nr 398 1937, 411/1938 samt 10, 34, 137 och 380/1939).

För täckning av förskott uppkomna genom varuinköp enligt bemyndigande av näst föregående års riksdag ha i 1938 och 1939 års statsverkspropositioner till *Upphandling av varor för statens räkning* å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket äskats reservationsanslag å 70 miljoner kronor för vardera budgetåret 1938/39 och 1939/40. Förslagen ha av riksdagen bifallits (skrivelserna nr 346/1938 och 260/1939).

I 1939 års statsverksproposition (Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar) har till behandling upptagits vissa frågor rörande redovisningen av investeringar i ifrågavarande statliga lagerhållning. Kungl. Maj:t har i dylikt avseende föreslagit riksdagen att godkänna vissa principer, åsyftande att skatter och acciser för bensin och foderkakor, vilka inköpts för lagring och sålunda i viss mening förskotterats med kapitalmedel, icke skola redovisas såsom inkomster å vederbörande specialbudgeter förrän under det budgetår, då nämnda driftsinkomster inflyta genom försäljning ur lagren. I anslutning till denna principiella lösning av frågan har Kungl. Maj:t hemställt, att riksdagen måtte *dels* besluta att de vid tillämpning av nämnda principer på lagren av bensin och foderkakor per den 30 juni 1939 bokförda förlusterna skola täckas genom omföring av medel från automobilskattemedelsfonden respektive jordbrukets prisregleringsfond, *dels ock* till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i fonden för förslag till statsverket för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag till *Vissa omkostnader för statlig lagerhållning* av 3,000,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen (proposition nr 305). I skrivelse nr 460 har riksdagen anmält sitt bifall till dessa förslag.

De med upphandlingen och upplagringen sammanhängande uppgifterna handhas av en särskild, av Kungl. Maj:t tillsatt nämnd, *statens reservförrådsnämnd*, för vilken instruktion utfärdats den 14 augusti 1937 (nr 754). Nämnden äger bl. a. befogenhet att träffa uppgörelser med allmänna eller enskilda verk och företag eller med enskilda personer om uppköp, lagring och omsättning av varor ävensom om upplåtande och förhyrande av lagringsutrymmen. Nämnden äger även rätt att själv låta uppföra lagerlokaler, verkställa varuinköp samt vidtaga anstalter för varors behöriga lagring och omsättning. Åtgärder av större principiell betydelse skola underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Några föreskrifter angående annan försäljning än den, som är erforderlig för behörig omsättning av de i lager hållna varorna, lämnas icke i nämndens instruktion.

I statsrådsprotokollet till förenämnda proposition nr 323/1937, vari riktlinjerna för ifrågavarande lagringsverksamhet uppdragos, berörde föredragande departementschefen frågan om försäljning ur lagren, men då endast försäljning för tillgodoseende av omsättningsbehovet. De statliga förråden borde, framhöll departementschefen, få karaktären av reservlager i så måtto

att desamma ej borde ingå i den normala lagerhållningen i landet. Detta uteslöte dock ej, att i vissa fall omsättning av lagren borde ske genom avyttring av gamla förråd och anskaffande av nya i dessas ställe. I vissa fall såsom beträffande varor, underkastade försämring, vore ett dylikt förfarings-sätt nödvändigt. Vid den försäljning från reservlagren, som sålunda kunde komma att äga rum, måste uppenbarligen, på sätt av vissa myndigheter framhållits, tillses, att den enskilda handeln stördes så litet som möjligt.

I samband med äskande av medel för täckande av riksgäldskontorets förskott, har jag framhållit, att då täckning för den fonderade skulden finge anses föreligga i de inköpta varulagrens värde, de medel, som kunde inflyta för varorna i samband med lagerhållningens avveckling eller varornas ianspråktagande för sitt ändamål, borde användas för återbetalning av förlaget.

*Departements-
chefen.*

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har riksdagen — i anslutning till en numera till sitt belopp obegränsad fullmakt för riksgäldskontoret att i viss ordning förskjuta medel för statliga inköp från utlandet av för lagring avsedda varor — medgivit, att sådana varor må förvärvas till ett sammanlagt värde i svenskt mynt av 280 miljoner kronor. Någon prövning av frågan om villkoren för utförsäljning från de statliga reservlagren och om rätten att använda vid sådan försäljning inflytande inkomster för nya varuinköp har hittills icke skett. Befogenhet att verkställa för lageromsättningen nödvändiga försäljningar och inköp har dock ansetts föreligga och i den för statens reservförrådsnämnd gällande instruktionen uttryckligen tillerkänts denna. Rätten till normal lageromsättning har återspeglats i det av riksdagen godkända förslaget om den budgetära behandlingen av vissa statsinkomster, härrörande från skatt å varor inköpta för lagring.

I nuvarande läge har frågan om försäljningar från reservlagren i försörjningspolitiskt eller prispolitiskt syfte aktualiserats. Det är därför nu nödvändigt att upptaga till övervägande, huruvida inflytande köpeskillingar lämpligen böra få användas för återköp. Uppmärksamhet påkalla därvid även de principer som böra tillämpas vid försäljning samt de statsfinansiella konsekvenserna av lageromsättningen.

En försäljning av lagrade varor bör givetvis icke ge anledning till betänkligheter, om den avser att brygga över tillfälliga svårigheter att tillgodose föreliggande behov. Om varutillgången synes ha definitivt försämrats, måste däremot alltid en avvägning ske mellan statens och näringslivets liksom även mellan aktuella och framtida behov. Någon allmän regel kan icke uppställas. I flertalet fall torde det dock vara riktigast att ej i allför hög grad försöka sörja för en oviss framtid, för den händelse de omedelbara behoven gälla centrala områden av näringslivet eller statsförvaltningen. Som ett allmänt önskemål kan uppställas, att lagren tillsvidare såvitt möjligt vidmakthållas genom nyinköp.

Vid försäljning till statliga myndigheter böra undantagslöst tillämpas de priser, med vilka man har att räkna vid återköp av ifrågavarande produkter. Även vid försäljning till enskilda bör huvudregeln vara, att priset skall

bestämmas till kostnaden för nyförvärv av den försålda produkten. I vissa fall kan emellertid en försäljning till lägre pris, dock lägst självkostnaden, av prispolitiska skäl tänkas ifrågakomma. Försäljning på sådana villkor bör dock i regel ske, blott när vägande prispolitiska skäl tala därför. Erfarenheterna från den första krigstiden ge emellertid vid handen, att en av prispolitikens väsentliga uppgifter måste bli att utjämna de oförmedlat inträdande prisstegringar på olika varor, varmed man i nuvarande läge har att räkna. Denna utjämning kommer på det ur marknadssynpunkt naturligaste sättet till stånd, om varulager, inköpta till tidigare rådande lägre priser, utnyttjas såsom tillfälligt prisreglerande faktor genom avyttring — direkt eller efter prisutjämning inom en pool — under dagspriset och eventuellt till självkostnadspriser, alltså utan att den genom den senare inträdda prisstegringen möjliggjorda höjningen av försäljningspriset tages ut. Jag vill erinra om att den här angivna, i vissa lägen penningpolitiskt fördelaktiga försäljningspolitiken i åtskilliga fall lojalt tillämpats av enskilda företag med uppoffring av föreliggande vinstchanser. Detta var exempelvis i viss utsträckning förhållandet på kolmarknaden under tiden före framläggandet av förslaget om reglering av prisbildningen på kol.

I den mån man vid försäljning till statliga organ eller enskilda tillämpar priser som täcka kostnaden för nyförvärv av den försålda varumängden, synas inga invändningar kunna riktas mot ett medgivande att använda inflytande köpeskillingar för inköp av varor för lagring. Vid återköp för hela försäljningsinkomsten bibehålles lagrets kvantitet oförändrad, och den vid försäljningen realiserade kapitalvinsten tillåter nedskrivning av de nyinköpta varorna till det ursprungliga självkostnadsvärdet.

Annorlunda ställer sig saken vid en eventuell försäljning under dagspriset, eftersom försäljningssumman därvid blir otillräcklig för ett vidmakthållande av lagren och icke heller innefattar en kapitalvinst, som tillåter nedskrivning av de nyinköpta varorna i angiven omfattning. I sistnämnda fall nås dock ett ur finansiell synpunkt tillfredsställande resultat, om man tillämpar principen, att täckning på driftbudgeten omedelbart anvisas för det belopp, varmed köpeskillingen understiger det beräknade dagsvärdet av det försålda varulagret. Om riksdagens medgivande erhålles till återköp av varor för influtna försäljningsinkomster, vill jag tillstyrka, att den angivna avskrivningsregeln tillämpas. Erforderliga täckningsmedel torde, för den händelse riksdagen ej gör erinran däremot, få utgå av det å förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. uppförda anslaget till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder.

Med den stränga avskrivningspolitik som här förordats torde en tillräcklig säkerhetsmarginal vara vunnen för mötande av eventuella förluster på nya varuinköp, verkställda med anlitande av den ännu outnyttjade delen av den summa, som riksdagen förskottsvis anvisat för statlig lagring. Någon omedelbar avskrivning av en del av inköpsvärdet för dessa varor synes mig därför icke erforderlig.

Med åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att medgiva

att vid försäljning av varor från statens reservförråd inflytande inkomster må — med iakttagande av de av mig i det föregående angivna principerna för prissättningen och för avskrivning — användas för återköp av varor för lagring.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Per Eldin.